

Черниш С.С.,
кандидат економічних наук, доцент
Чортківський інститут підприємництва і бізнесу
Тернопільський національний економічний університет

ДІАГНОСТИКА ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ: СУЧАСНІ ВИМІРИ ТА РЕАЛІЇ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню процесів діагностики на підприємствах України. Проведено аналіз якості продукції підприємств. Розглянуто основні методи, що використовуються при діагностиці якості продукції підприємства.

Annotation. The article is devoted research of processes of diagnostics on the enterprises of Ukraine. The analysis of quality of products of enterprises is conducted. Basic methods which are used for diagnostics of quality of products of enterprise are considered.

Ключові слова: економічна діагностика, діагностика якості продукції, аналіз, рівні якості.

Постановка проблеми. Економічна діагностика підприємства – це аналіз і оцінка його ресурсних потенціальних можливостей, дослідження факторіальних і результативних показників господарської діяльності, аналіз інтенсивних та екстенсивних чинників зростання обсягів виробництва і здешевлення продукції, оцінка рівня використання виробничих можливостей з метою виявлення резервів і обґрунтування перспектив розвитку підприємства. Одним з таких головних компонентів є діагностика якості продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями діагностики присвячені праці Бочарова В.В., Бутинця Ф.Ф., Бутко А.Д., Ізмайлової К.В., Ковальчук Т.М., Лахтіонові Л.А., Меца В.О., Мниха Є.В., Ревенка А.П., Сопка В.В., Стельмашука А.М., Цал-Цалка Ю.С., Чумаченка М.Г., Шеремета А.Д., Шкарабана С.І., Яцківа М.І.

Постановка завдання. Аналіз та узагальнення результатів теоретичних досліджень і практичних розробок з питань економічної діагностики підприємства свідчать, що в них головна увага приділяється лише окремим складовим, за якими спеціалізуються автори, без належного узгодження з тим широким спектром проблем, які визначають сучасну економічну діагностику підприємства та господарюючих систем в цілому. Існуючі дослідження, як правило, не об'єднані єдиною концепцією аналізу. При цьому поза полем зору дослідження ще залишаються проблеми, пов'язані з діагностикою якості продукції. Отже, метою статті є розгляд діагностики якості продукції яка здійснюється на підприємствах в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Міжнародна організація з питань стандартизації визначає *якість* як сукупність властивостей і характеристик продукції (або послуг), яка забезпечує задоволення встановлених або передбачуваних потреб.

Узагальнюючи набутий досвід, визначають п'ять найбільш суттєвих критеріїв якості (рис. 1.).

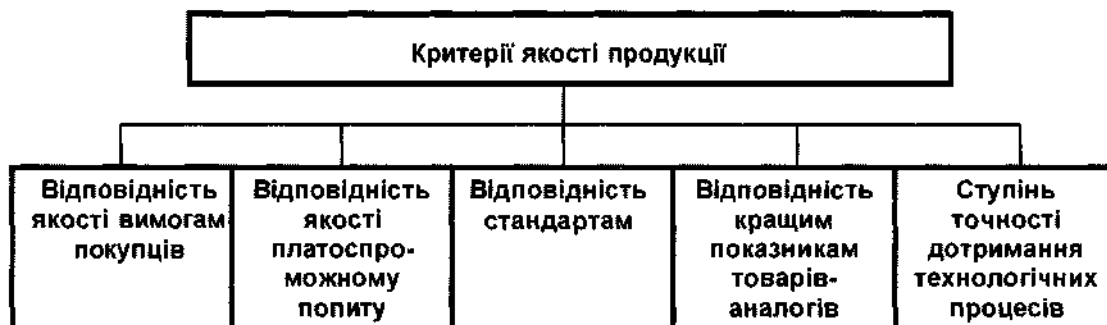

Рис. 1. Найбільш суттєві категорії якості

Оцінка якості продукції передбачає визначення рівнів якості (рис. 2.).

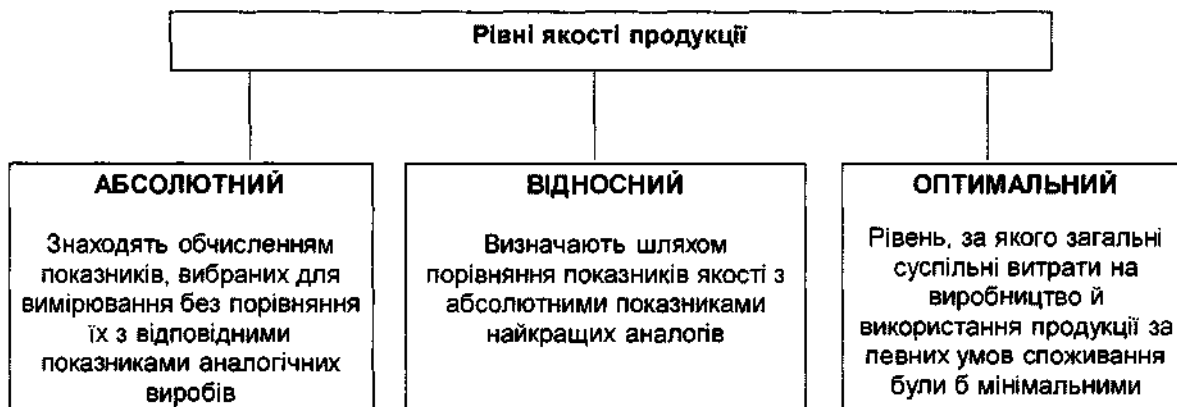

Рис. 2. Рівні якості

Для визначення рівня якості виробів застосовують різні методи:

- об'єктивний (оцінка рівня якості за допомогою стендових випробувань, вимірювання приладами, лабораторних аналізів);
- комплексний (полягає у визначенні узагальнюючого показника, рівня якості оцінюваного виробу);
- диференційований (передбачає порівняння одиничних виробів з відповідними показниками виробів-еталонів);

– органолептичний (ґрунтується на наслідках аналізу сприймання органами відчуття людини без застосування технічних засобів).

Аналіз якості продукції ґрунтується на системі численних показників, серед яких слід виділити загальні й часткові, прямі й побічної дії. Найбільш узагальнюючий характер мають питома вага продукції зі «знаком якості», або атестованої державою як продукція вищої якості (зараз це не робиться), питома вага продукції, яка одержала товарні знаки, в загальному обсязі випуску. Своєрідним знаком якості є фірмовий знак всесвітньовідомих корпорацій, які вибороли славу виробників якісної продукції. Нарешті, достатньо надійним показником якості може бути відповідність міжнародним стандартам. Крім того, використовують такі загальні об'єктивні показники якості:

- *сортність* (легка, харчова, хімічна та інші галузі промисловості);
- *марочність* (харчова, промисловість будівельних матеріалів);
- *вміст корисних речовин або шкідливих домішок* (% до загального обсягу або ваги);
- *строк служби* (ресурс) і *надійність*;
- *призначення одного з часткових показників якості як єдиного провідного* (міцність металів, калорійність харчів, теплотворність палива тощо).

В процесі аналізу вивчають і такі побічні показники якості продукції:

- *гарантійний термін роботи, кількість і вартість гарантійних* (безкоштовних для споживачів) *ремонтів у розрахунку на один виріб*;
- *наявність рекламаций, їх кількість і вартість*;
- *відсоток браку*;
- *пониження у сортності продукції за межами підприємства*;
- *відсоток повернення продукції на виправлення дефектів*;
- *відповідність моді*;
- *наявність і рівень попиту на даний виріб тощо*.

Оцінюючи зміну якості продукції на підприємстві, слід надавати перевагу об'єктивним і кількісним показникам якості, які забезпечують належну точність визначення стану якості продукції.

Узагальнюючу оцінку виконання завдання з якості продукції виводять різними методами:

- *методом порівняння фактичної питомих ваги з плановою та з фактичною питомою вагою попередніх періодів сертифікованої продукції, продукції, віднесеної до різних категорій якості, продукції, поставленої на експорт, у тому числі – у високорозвинуті країни, забракованої та рекламованої продукції в загальному обсязі промислової продукції*;

- *за середнім коефіцієнтом сортності*;
- *бальним методом*;

- *методом порівняння фактичних показників втрат від браку (у сумі та у відсотках до виробничої собівартості промислової продукції) з плановими (на тих підприємствах, де втрати від браку планують) або з показниками попередніх періодів*.

Якість продукції, випущеної на підприємствах легкої, харчової і деяких інших галузей промисловості, оцінюється за показниками сортності. У ході аналізу обчислюють питому вагу випуску продукції кожної категорії сорту в загальному випуску, вивчають, скільки продукції здано з першого подання, скільки виробів переведено в нижчий сорт. Обчислені показники порівнюють з плановими, з фактичними показниками попередніх періодів і роблять висновки про зміни щодо якості продукції.

Визначають і дають оцінку коефіцієнтові сортності, який дозволяє виміряти втрати у вартісному обсязі випуску продукції внаслідок зниження сортності виробів або, навпаки, нарощування вартості випуску в разі підвищення сортності.

Коефіцієнт сортності – це відношення вартості всієї випущеної продукції до її вартості за умови, що вся продукція випускається за ціною найвищого сорту.

Одним з показників, що свідчать про відхилення від норм за якістю виготовлення виробів, є *брак продукції*.

За способом виправлення брак поділяється на *виправний* (це усунення дефектів виробів, після якого ці вироби є придатними до експлуатації або споживання) і *невиправний* (остаточний брак, який виправити неможливо або економічно недоцільно).

За місцем виявлення розрізняють *внутрішній брак* (допущений на підприємстві під час виготовлення виробів) і *зовнішній* (виявлений покупцями або споживачами під час користування виробами або споживання продукції).

У ході аналізу вивчають динаміку браку за абсолютною сумою, тобто порівнюють фактичні втрати від браку у звітному періоді з аналогічними показниками попередніх періодів. Окрім того, визначають питому вагу браку в загальному випуску промислової продукції. Визначають втрати від браку і втрати продукції. Для того, щоб обчислити розмір втрат промислової продукції потрібно визначити фактичний рівень рентабельності.

У процесі аналізу вивчають причини допущеного браку за місцем його виникнення та за центрами відповідальності. При аналізі браку обов'язково з'ясовують причини його виникнення, місця знаходження, час і винуватців.

Рівень браку – це передусім показник якості роботи, налагодженості технологічних процесів і чіткої організації виробництва, це також показник порушення ритму виробництва, погіршення організації та контролю за виробництвом.

Аналіз передбачає оцінку економічної ефективності поліпшення якості продукції. Економічна ефективність поліпшення якості продукції характеризується розміром додатково отриманого убутку від виробництва і реалізації продукції підвищеної якості. Так, якщо покращення якості продукції знаходить відображення у підвищенні її сортності, то додатковий прибуток створюється за рахунок підвищеної ціни на продукцію вищого сорту

$$\Delta \Pi_{\text{я}} = [(C_2 - C_1) - (C_1 - C_2)] \times \text{ОП},$$

де C_2 , C_1 – відповідно ціна одиниці продукції нижчого і вищого сорту;

C_1 , C_2 – собівартість одиниці продукції нижчого і вищого сорту;

ОП – обсяг продукції поліпшеної якості в натуральних одиницях.

Заключним етапом аналізу є розроблення заходів щодо поліпшення якості продукції.

Висновки з даного дослідження. Незважаючи на постійне удосконалення аналізу, діагностика якості продукції залишається однією з визначальних завдань сучасного розвитку економіки.

Якісне поліпшення інформації на підставі якої відбувається аналіз якості підприємства пов'язане, з вдосконаленням фінансової звітності, яка містить найбільш повний обсяг систематизованої інформації про діяльність підприємства та має великі аналітичні можливості. Цей висновок зроблений за результатами розгляду інформації, яка використовується під час діагностики якості продукції та її якісних характеристик; оцінки різних форм звітності підприємства.

Нами визначено, що узагальнюючу оцінку виконання завдання з якості продукції виводять різними методами:

- методом порівняння фактичної питомої ваги з плановою та з фактичною питомою вагою попередніх періодів сертифікованої продукції, продукції, віднесеної до різних категорій якості; продукції, поставленої на експорт, у тому числі – у високорозвинуті країни, забракованої та рекламаної продукції в загальному обсязі промислової продукції;

- за середнім коефіцієнтом сортності;

- бальним методом;

- методом порівняння фактичних показників втрат від браку (у сумі та у відсотках до виробничої собівартості промислової продукції) з плановими (на тих підприємствах, де втрати від браку планують) або з показниками попередніх періодів.

Використана література

1. Баканов М.И., Шеремет А.Д. Теория экономического анализа: Учебник. – 4-е изд. доп. и перераб. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 416 с.
2. Басовский Л.Е. Теория экономического анализа: Учебное пособие. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 222 с.
3. Економічний аналіз: Навч. посібник / М.А. Болюха, В.З. Бучевський, М.Л. Горбаток: за ред. акад. НАНУ, проф. М.Г. Чумаченка. – К.: КНЕУ, 2001. – 540 с.
4. Ізмайлова К.В. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. – К.: МАУП, 2000. – 152 с.
5. Кіндрацька Г.І., Білик М.С., Загородній А.Г. Економічний аналіз. – Львів: «Магнолія 2006», 2007. – 440 с.
6. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств: Навч. посібник. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2000. – 378 с.
7. Мних Є.В. Економічний аналіз. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 472 с.
8. Попович П.Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання: Підручник. – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – 454 с.
9. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия: Учеб. пособие. – 7-е изд. испр. – Мн.: Новое знание, 2002. – 704 с.
10. Стельмашук А.М. Економічна діагностика / Навчальне видання. Тернопіль, ТАНГ, 2002. – 230 с.
11. Стельмашук А.М., Смоленюк П.С. Бухгалтерський облік. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 528 с.